

Boomkickers op Schouwen

Kees Musters

In 1998 hield Rob Lenders in dit tijdschrift een vurig pleidooi tegen het uitzetten van boomkickers in de duinen. Hij schreef daarin met enige afschuw over 'boomkickers op Terschelling'. In datzelfde jaar kwamen bij RAVON Zeeland de eerste betrouwbare berichten binnen over 'boomkickers op Schouwen'. Deze zijn inmiddels bevestigd (zie verspreidingskaarten elders in dit blad) en we kunnen nu spreken van de aanwezigheid van een vitale boomkikkerpopulatie in de duinen van de Kop van Schouwen. Wat is er gebeurd?

Voor zover bekend hebben er vroeger nooit boomkickers (*Hyla arborea*) op Schouwen gezeten (Van Bree, 1960; Bergmans & Zuiderwijk, 1986; Crombaghs et al., 1993). Maar al lang deden er in Zeeland geruchten de ronde dat in de 70er jaren boomkickers werden uitgezet op Tidorp, een biologische fruitkwekerij annex commune gelegen aan de binnenduinrand. Deze geruchten werden in 1989 bevestigd in een brief van Bruno Mertens, de leider van Tidorp, aan wat toen nog de Herpetologische Studiegroep Noord-Brabant heette. Hij schreef daarin over de 'boomkikker die we bij honderden hebben uitgezet' en die hij beschouwde als een noodzakelijke aanvulling op de biologische bestrijding van insecten door vogels. Wanneer dat precies gebeurde en waar de boomkickers vandaan kwamen vermeldt hij niet, maar hij zou ooit verteld hebben dat het om 'Zuid-Franse' boomkickers ging die na een strenge winter allemaal waren verdwenen (Brilman, schriftelijke mededeling). Tidorp bestond in 1989 vijftien jaar. Kort daarna werd het opgeheven en vertrok Bruno Mertens naar Nieuw-Zeeland. De enige zekerheid is dus dat er tussen ca. 1975 en 1990 grote hoeveelheden boomkickers op Tidorp zijn uitgezet.

Op 17 augustus 1996 ontdekten leden van de Vlinderwerkgroep tot hun eigen verbazing rondom een drinkput op de Vroongronden van Schouwen minimaal 60 juveniele boomkikkertjes in wilg- en braamstruiken (Baaijens, schriftelijke mededeling). Op 23 augustus 1997 zag dezelfde groep twee volwassen exemplaren in hetzelfde gebied (Baaijens, schriftelijke mededeling). In september 1998 werd bij dezelfde drinkput een juveniel gezien en daar werden dia's van gemaakt. Het viel de boswachter van het gebied op dat in het jaarverslag over 1997 van RAVON de boomkickers van Schouwen ontbraken. Hij nam contact met me op. Ik kreeg de dia's onder ogen, waarop duidelijk

te zien was dat het gewone, inheemse boomkickers waren (*Hyla arborea*) en niet de uitheemse mediterrane boomkikker (*Hyla meridionalis*). In dat jaar werd ook in Haamstede een boomkikker gezien (Sluijter, 1998). Op 27 mei 1999 hoorden we zelf drie mannetjes kwaken bij de bovengenoemde drinkput en werden boomkickers gezien in Haamstede en Nieuw-Haamstede (Sluijter, 1999). Het afgelopen voorjaar hebben we kwakende mannetjes gehoord in ten minste vijf kilometerhokken in de duinen van de Kop van Schouwen.

Ik denk dat we hieruit mogen concluderen dat er zich in de duinen van Schouwen op dit moment een vitale populatie boomkickers bevindt. Dat deze dieren zijn uitgezet is zeker; dat het nakomelingen zijn van de kikkers die op Tidorp werden uitgezet, is zeer waarschijnlijk. Het succes van deze ongestuurde introductie roept een aantal vragen op waarvan ik er twee wil behandelen.

Een juveniele
Boomkikker van
Schouwen uit 1998.

Hoe kon de introductie zo succesvol zijn?

Het uitzetten van amfibieën verloopt lang niet altijd succesvol. Zo beschrijven Smith (1973) en Frazer (1989) hoe veel van de talloze pogingen om continentale amfibieën in England in te voeren zijn mislukt. Alle introducties van boomkijkers lijken er uiteindelijk te zijn mislukt (Stumpel, 1997). Wel zijn er gevallen bekend van locaties waar de soort het enkele jaren uithield (Frazer, 1989). Grosse (1994) vermeldt slechts van een tweetal locaties in Duitsland het voortbestaan van populaties gedurende ten minste enkele jaren na herintroductie. Nog niet zo lang geleden heeft Ben Crombaghs ons op een herpetologendag verteld over de moeilijkheden die hij ontmoette bij het uitzetten van jonge boomkijkers ter versterking van de Brabantse populatie (Crombaghs, 1996). Het succesvol uitzetten van boomkijkers, ook binnen of op de rand van het areaal van de soort, is dus zeker geen eenvoudige zaak. Wat zou het 'succes' op Schouwen kunnen verklaren? Laat ik voorzichtig beginnen met te stellen dat dat succes zich nog op de lange termijn moet bewijzen. Bovendien is er, voor zover mij bekend, geen degelijk onderzoek gedaan naar succes- en faalfactoren bij het uitzetten van amfibieën binnen hun areaal. Ik kan hier slechts een drietal mogelijke factoren suggereren.

Ten eerste zijn er zeer veel boomkijkers uitgezet, waarschijnlijk in een aantal opeenvolgende jaren en mogelijk van verschillende afkomst. Dit verlaagt de kans dat de populatie een te smalle genetische basis heeft en kan de kans op succes aanzienlijk hebben vergroot. Ook bij de succesvolle herintroducties die Grosse (1994) vermeldt, werden gedurende enkele achtereenvolgende jaren veel dieren - in dit geval larven - uitgezet.

Ten tweede is het duingebied van Schouwen met zijn vele watertjes (drinkputten, bomkratertjes en moerasjes), zijn vegetatie die rijk is aan structuur en door zijn uitgestrektheid waarschijnlijk een zeer goed leefgebied voor boomkijkers. Het is in feite één groot 'basisbiotoop' (Braad, 2000).

En ten derde zijn er juist in de afgelopen vijftien jaar in het vroongebied van Schouwen ingrijpende beheersmaatregelen genomen. Naast de extensieve begrazing, waardoor het open karakter wordt gehandhaafd, zijn er stuwtes geplaatst en zijn enkele vernieuwde valleien afgeplagd en opengekapt. Hierdoor staan nu grote delen van het duin in het voorjaar blank en drogen voor een groot deel later weer op. Hydrologisch is het duin daardoor veel dynamischer geworden en er is wel gesteld dat een zekere dynamiek gunstig is voor boomkijkers (Crombaghs et al., 1993; Braad, 2000).

Dus toch boomkijkers introduceren in de duinen?

Betekent het succes van de boomkijkers op Schouwen nu dat we anders moeten gaan aankijken tegen introductie in de duinen? Nu introductie mogelijk blijkt, wordt de verleiding om het ook te doen natuurlijk groter. Maar is dat verstandig? Ik vind van niet. Om deze stelling te onderbouwen, zet ik een aantal voor- en nadelen nog eens op een rijtje.

- Ik zie twee belangrijke, ook door Rob Lenders genoemde voordelen van het uitzetten van boomkijkers in de duinen (Lenders, 1998):
- Duinen vormen over het algemeen grote, aaneengesloten natuurgebieden die als zodanig niet bedreigd worden. Als zich daarin boomkijkers zouden vestigen, dan zou het behoud van de soort in Nederland aanzienlijk zekerder worden.
- Boomkijkers in de duinen zouden het mogelijk maken dat een veel grotere groep Nederlanders dan nu het geval is, deze aantrekkelijke kikkersoort in de natuur kan ont-

moeten. Dit kan de steun voor natuurbehoud verder vergroten.

Tegenover deze voordelen zie ik ten minste vier nadelen:

- Voor zover bekend hebben er nooit boomkijkers in de duinen ten noorden van de Westerschelde gezeten (Crombaghs et al., 1993). Je zou de afwezigheid van boomkijkers zelfs als een typisch kenmerk van deze duinen kunnen beschouwen. Introductie verstoort de oorspronkelijke situatie.

- Uitzetten kan nadelig zijn voor de moederpopulatie en veroorzaakt grote stress bij de te vangen en uit te zetten dieren. Hoe groot moet een moederpopulatie zijn om het wegvangen van een aanzienlijk aantal dieren aan te kunnen? De uit te zetten dieren moeten gevangen worden, door mensen gehanteerd, al dan niet in gevangenschap gekweekt en in een volstrekt vreemde omgeving vrijgelaten. Slechts weinig individuen zullen dat overleven, ook bij succesvol uitzetten.

- Er bestaat altijd de kans dat een uitgezette soort een plaag gaat vormen en een bedreiging voor de reeds aanwezige planten en dieren. Deze kans lijkt bij boomkijkers uiterst gering - ik ben in de literatuur nergens aanwijzingen voor dit risico tegengekomen -, maar het is verstandig de ontwikkelingen op Schouwen ook om deze reden te blijven volgen.

- Een succesvolle introductie van boomkijkers in de duinen zou de aandacht voor het behoud van de soort op de huidige locaties bij de nationale beleidsmakers kunnen doen verslappen. Financiële steun voor dat behoud zou kunnen worden gereduceerd. Uiteindelijk zou daardoor het behoud van de soort in Zeeuws-Vlaanderen, Midden-Brabant, Midden-Limburg, Oost-Gelderland en Oost-Overijssel in gevaar kunnen komen. En dat zet de toch al zo verarmde biologische verscheidenheid van Nederland op het spel.

Al deze argumenten overziend concludeer ik dat we op dit moment niet moeten streven naar het uitzetten van boomkijkers in de Hollandse duinen. Persoonlijk vind ik het eerste, historische en principiële argument tegen uitzetten nogal beperkt. Het suggereert dat de 'oorspronkelijke' situatie altijd beter is dan een nieuwe. Bovendien: wat is in een land als Nederland dat zo sterk onder menselijke invloed staat de 'oorspronkelijke' situatie? Menselijke ingrepen hoeven niet altijd slecht voor de natuur uit te pakken. Het is bekend dat de boomkijkers van Midden-Limburg in het verleden voor hun verspreiding veel profijt hebben gehad van door mensen gegraven poelen (Vergoossen, 1991). Mits goed gedocumenteerd en deskundig begeleid heb ik dan ook geen principieel bezwaar tegen uitzetten. Maar het laatste genoemde nadeel is voor mij doorslaggevend: ik vind dat we er in de eerste plaats alles aan moeten doen om de boomkikker te behouden op de locaties waar de soort nu nog voorkomt. Mocht dat ondanks alles niet blijken te lukken, dan kunnen we altijd nog proberen de soort voor Nederland te behouden door introductie in de duinen.

Betekent dit nu ook dat we de boomkijkers uit Schouwen weg moeten zien te krijgen? Natuurlijk niet. We kunnen de ontstane situatie als een onbedoeld, maar waardevol experiment beschouwen waarvan we de ontwikkelingen intensief moeten blijven volgen. Wat mij betreft zijn de boomkijkers op Schouwen van harte welkom.

Met dank aan Wim van Wijngaarden, Dirk Fluijt en Winant Halfwerk.

Literatuur

- Bergmans, W. & A. Zuiderwijk, 1986. Atlas van de Nederlandse Amfibieën en Reptielen en hun Bedreiging. KNNV, Hoogwoud.
- Braad, J., 2000. Natuurontwikkeling voor behoud van de Boomkikker in Zuid-Eschmarke. *De Levende Natuur* 101:117-121.
- Bree, P.J.H. van, 1960. Aantekeningen over het voorkomen van amfibieën en reptielen in Zeeland en op Goeree-Overflakke. *De Levende Natuur* 63: 58-67.
- Crombaghs, B.H.J.M., 1996. Het effect van uitzetten van gekweekte Boomkikkers (*Hyla arborea*) in Noord-Brabant. Lezing gehouden op de derde herpetologendag, 23 november 1996, Nijmegen.
- Crombaghs, B.H.J.M., H.J.R. Lenders & W.G. Vergoossen, 1993. De Boomkikker, ecologie en oorspronkelijk verspreiding in Nederland. *Jaarboek Natuur* 1993: 130-141.
- Frazer, D., 1989. Reptiles and amphibians in Britain. *The New Naturalist*. Bloomsbury Books, London.
- Grosse, W.R., 1994. *Der Laubfrosch. Die Neue Brehm-Bucherei* Bd. 615, Westarp Wissenschaften, Magdeburg.
- Lenders, R., 1998. Betekenis en nut van de 'boomkikkernorm'. Een standpunt over (her)introductie. *RAVON* 4 2(1): 6-8.
- Sluijter, T.C.J., 1998. Interessante waarnemingen. *Sterna* 43: 92.
- Sluijter, T.C.J., 1999. Interessante waarnemingen. *Sterna* 44: 80.

- Smith, M., 1973. *The British Amphibians and Reptiles*. The New Naturalist. Collins, London.
- Stumpel, A., 1997. *Hyla arborea* (Linnaeus, 1758). In: Gasc, J.P., A. Cabela, J. Crnobrnja-Isailovic, D. Dolmen, K. Grossenbacher, P. Haffner, J. Lescure, H. Martens, J.P. Martínez Rica, H. Maurin, M.E. Oliveira, T.S. Sofianidou, M. Veith & A. Zuiderwijk (Eds.), 1997. *Atlas of Amphibians and Reptiles in Europe*. Societas Europaea Herpetologica & Muséum National d'Histoire Naturelle (IEGB/SPN), Paris.
- Vergoossen, W.G., 1991. De boomkikker in Limburg. Verleden, heden en toekomst. Herpetologische Studiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Maastricht.

C.J.M. Musters
Kromme Weele 7
4331 PA Middelburg

De drinkput waar in 1996 zestig juveniele Boomkikkers werden ontdekt door de Vlinderwerkgroep.